

УДК 316.435.26

С. В. Глебов, канд. політ. наук, доц.

Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова,
Центр міжнародних досліджень, кафедра міжнародних відносин,
вул. Дворянська, 2, Одеса, 65026, Україна

“ВІЙНА З ТЕРОРОМ” ТА “АСИМЕТРИЧНА” ВІДПОВІДЬ МІЖНАРОДНОГО ТЕРОРИЗМУ

Розглянуті деякі особливості прояву міжнародного тероризму на сучасному етапі в контексті актуальних загроз міжнародній безпеці. Досліджено поняття *асиметрична війна* та *війна з терором* порівняно з характеристиками традиційної війни. В епіцентрі аналізу — внутрішня та зовнішня політична специфіка боротьби Сполучених Штатів Америки з міжнародним тероризмом після терактів 11 вересня 2001 року.

Ключові слова: міжнародний тероризм, війна з терором, асиметрична війна, асиметрична атака, США, Ірак, 11 вересня 2000 року.

Міжнародний тероризм очолює список найбільш реальних небезпек сучасної системи міжнародних відносин та окремої країни. У вітчизняній та світовій історіографії дослідження тероризму нараховується значна кількість праць. Особливістю останнього часу стало дослідження міжнародного тероризму — як відносно нового політичного явища світового масштабу. Серед перших праць вже сучасного етапу розвитку міжнародних відносин можна виділити роботу російських експертів Д. Г. Євстаф'єва та В. І. Чекалкіна “Досвід боротьби з тероризмом в США та інтереси безпеки Росії” 1993 р. [1]. Але найбільш детальна та практична увага до цієї проблеми, в тому числі й в науковому середовищі, драматично зросла після терактів 11 вересня 2001 року: пройшла навіть глобальна, якісна переоцінка підходів до міжнародного тероризму, що дало новий потужний поштовх дослідженням у вітчизняних та російських джерелах, не говорячи вже про американські та європейські. Серед вітчизняних авторів, які безпосередньо торкалися згаданих в даній роботі аспектів, — В. К. Гура, І. Д. Дудко, Г. Ф. Костенко [2], серед російських — Е. Я. Сатановський, А. Є. Сафонов, Ю. Е. Федоров, та ін. [3]. Тема тероризму надзвичайно широка та багатоаспектна: адже еволюційний розвиток міжнародного тероризму динамічний.

Як тільки міждержавне протистояння на глобальному рівні послабшало наприкінці 1980-х, загрозу глобальної ядерної війни наддержав змінив міжнародний тероризм на початку 1990-х. Він отримав потужний імпульс всередині десятиріччя та зміцнився на рубежі XX та XXI століть. Результатом еволюційного зміцнення міжнародного тероризму та кульмінацією цього процесу стала найбільша терористична атака в історії — трагедія 11 вересня 2001 року у Сполучених Штатах Америки. Тероризм, який майже завжди асоціюється з політичною проблемою, став потужним викликом безпеці декілька років тому, а сьогодні сприймається як глобальна проблема на хвилі політичної та економічної глобалізації. Більше того, цивілізоване співтовариство має справу з відносно новою моделлю тероризму —

світовим тероризмом, який підтримується та спонсорується деякими державами і політичними режимами. Цей тип тероризму проявляє себе у справжній війні, в тому, що завжди було привілеєм держави, але не маргінальних кіл міжнародних злочинців.

У цьому контексті міжнародний тероризм сприймається як загроза одного багатом, а трагедія 11 вересня може розцінюватися як послання небезпеки до США та решті світу, яке змінило цей світ та США. Близькосхідний регіон був визначений як джерело народження та просування терористичної небезпеки для всіх, а деякі політичні режими якраз такими, що підтримують світовий тероризм чи самі здатні погрожувати світовій безпеці зброєю масового знищення. Невипадково після 11 вересня 2001 року Сполученні Штати сприймають свою стратегічну поведінку у світі та певні військові заходи на Близькому Сході саме як глобальну *війну з терором* (до речі, на цьому яскраво зосереджував нашу увагу аналогічний надпис англійською, яким супроводжувалися інформаційні випуски з Афганістану на всесвітньо відомому інтерактивному американському телеканалі Сі-Ен-Ен під час бойових дій з рухом “Талібан”). *Війна з терором* вже зачепила безпосередньо Афганістан й Ірак, а бойові дії в цих країнах фактично стали “війнами 11 вересня” [4, 54]. І це не лише безпрецедентне за потужністю “полювання” на анклав терористів, насамперед терориста номер один, Усаму бін Ладена.

Це саме війна, тому що всі спеціально призначені служби та сили практично залучені (зокрема військові, медичні та розвідувальні, а також громадський інтерес та національний бюджет) повною мірою. Але це не традиційна війна, коли відомо, де противник дислокований, в яку форму він одягнений та яку зброю він має використовувати. Іноді навіть просто неможливо визначити ворога як певну ціль, яку треба знищити. У зв'язку з науково-технічним прогресом, наступальна зброя, від якої слід захиститися, просто не може бути визначена візуально в багатьох випадках.

Це все є ознаками нетрадиційної війни з терором, яка почалась в Афганістані наприкінці 2001 року і зразком якої є протистояння в Іраку. Військові сили анти-терористичної коаліції в Іраку зустрілися з відносно новим типом війни — *асиметричною війною*. Вона базується та спирається на так звані *асиметричні атаки* з протилежного боку, включаючи атаки на слабкі цивільні точки як головний об'єкт нападу та руйнування, серед яких лікарні, школи, офіси, театри, виборчі дільниці, транспортні зупинки тощо. Термін *асиметрична війна* почали використовувати експерти саме з антитероризму на початку 1990-х років. Він і закріпив специфіку *асиметричної атаки*, механізм якої може бути визначений як “атака на слабо захищені об'єкти відносно малою та легко озброєною силою, чи навпаки, атака на більш потужного опонента завдяки незвичним засобам” [5]. Партизанська діяльність, особливо міський тероризм, підпадають саме під таке визначення.

Якщо взяти до уваги, що будь-яка війна, навіть “холодна”, це, по суті, і є систематичним повторенням атак завдяки досягненню певної мети, то *асиметрична війна* фактично є протистояння не порівнюваних за кількісними показниками опонентів, менший з яких використовує якісні терористичні засоби задля компенсування кількісних показників шляхом масового знищення насамперед живої сили супротивника. Яскравим та типовим прикладом такої війни в останній час є чисельні атаки смертників-шахідів, які ціною одного свого життя мають змогу при потужному вибуху знищити десятки військових та цивільних. Дійсно, атаки смертників, як і взагалі *асиметричні атаки* не є чимось унікальними для бойових подій останнього часу, досить згадати японських “камікадзе” в роки Другої світової війни чи палестинських бойовиків у тривалому арабо-ізраїльському протистоянні. Але специфіка сучасного етапу терористичної діяльності полягає якраз у масовості та систематичності використання *асиметричних атак* (у тому числі й смертників) саме в пост-біполярному світі як у традиційно небезпечних, так й в

ричних атак, про що йшлося вище. І справа не в тому, що зараз в Іраку професійні військові, а не призовники, як за часів В'єтнаму. Більш важливим є співвідношення щоденних військових втрат сил коаліції та американських солдат в Іраку з руйнівною дією актуального “в'єтнамського синдрому” іракського зразку, який не дає спокою американському суспільству в час справедливої абсолютизації окремого людського життя та демократичних цінностей, заради яких офіційно США, між іншим, саме й воює в Іраку.

Так, тільки за офіційними даними станом на 1 грудня 2005 року в Іраку з березня 2003 року — початку воєнної операції — загинуло 1437 військових збройних сил США, близько 11000 зазнали поранення, ще більше 150 військових стран-учасниць антитерористичної коаліції були вбиті, у тому числі 17 українських миротворців [7]. Між тим, такі втрати в Іраку дорівнюють десь середньорічним втра-там радянських військових під час Афганської кампанії СРСР у період з 1979 по 1989 рік (більше, ніж 15000 радянських солдат загинуло, 35000 були поранені, 311 пропали без вісті) [8, 69]. І це при тому, що сукупні руйнівні можливості противників були значно більшими, що нагадувало повномасштабну війну двох держав. Невипадково американські конгресмени-демократи ініціювали вже декілька разів за останні два роки відставку міністра оборони США Дональда Рамсфеля. Але він не тільки вистояв, а й залишається на своєму посту в час, коли деякі інші дійові особи іракської кампанії з адміністрації президента пішли у відставку як до, так й після останніх президентських виборів в США у 2004 році.

Безумовно, чисельні атаки демократів на Джорджа Буша напередодні президентських виборів (включаючи скандали саме з приводу та мотивації введення військ в Ірак) можна пояснити запеклою боротьбою з республіканцями за Білий Дім, де всі засоби добрі, тим більше коли критика стосується непопулярної політики на Близькому Сході. Саме з огляду на це й збудував свою передвиборчу кампанію головний суперник Джорджа Буша демократ Джон Кері. Як з'ясувалося пізніше, нещадна критика війни в Іраку не тільки не допомогла демократам, а й зіграла на користь сорок третьому президентові Бушу. У протидію критиці, Буш зміцнив свої позиції як справжній патріот та лідер американського народу в умовах глобального виклику безпеці з боку світового тероризму. В процесі доктринального оформлення стратегії зовнішньополітичної стратегії США на початку XXI століття під час *війни з терором* були визначені небезпечні регіони та окремі “країни-вигнанці”, так звана “вісь зла”, яка спирається на недемократичні режими. По суті, *війна з терором* заради поширення демократії перетворилася в сучасну американську державну ідеологію на довгострокову перспективу і додала певного політичного капіталу Джорджу Бушу на наступні чотири роки президентства. Так чи інакше, зараз можна лише згадувати про “неоптимістичну” тенденцію для Буша з точки зору його прихильників та критиків в окремі передвиборчі періоди. Тільки рейтинги та тенденції — це ніщо, коли мова йде про боротьбу зі світовим тероризмом, ворогом, якого важко навіть ідентифікувати, але це такий виклик, який змушує консолідуватися окремі нації й робить політику, особливо внутрішню, справою іноді ірраціональною.

Нещадна критика не самого видатного за особистими якостями президента Америки та гра рейтингів у США, послаблення Євроатлантичної єдності, погіршення стосунків з лідерами ЄС, більш сприятливе ставлення Білого Дому до політики Росії у Чечні, ніж раніше, скандали навколо персони Буша в шедеврї документалістики Майкла Мура і з недійсною інформацією ЦРУ щодо мотивів вторгнення напередодні війни, офіційне визначення щодо відсутності ядерної зброї на території Іраку, зростаючі військові витрати та бюджетний дефіцит і постійні втрати військових в Іраку — це лише декілька негативних наслідків великої геополітичної війни Джорджа Буша для США. Але не особисто для Буша. І саме такого президента американське суспільство переобрало на другий строк навіть з більш рішучим відривом від конкурента-демократа, ніж у перший раз у 2000 році. Біль-

6. *Encyclopedia of the United States in the Twentieth Century: in 10 Volumes* / Stanley I. Kutler, editor in chief. — New York: Macmillan Library Reference USA, Simon & Schuster Company, 1996. — Vol. 2. — P. 664.
7. *War in Iraq. Forces: U. S. & Coalition/Casualties*. [http://www. cnn. com/ SPECIALS/2003/iraq/forces/casualties/](http://www.cnn.com/SPECIALS/2003/iraq/forces/casualties/)
8. Мильштейн М. А. Как принималось решение // США: экономика, политики, идеология. — 1989. — № 6. — С. 68-70.
9. George W. Bush. *President Sworn-In to Second Term. Inauguration 2005, January 20* // [http:// www. whitehouse. gov/ news/ releases/ 2005/01/ 20050120-1. html](http://www.whitehouse.gov/news/releases/2005/01/20050120-1.html)
10. George W. Bush. *State of the Union Address. February 3, 2005* // [http:// www. whitehouse. gov/stateoftheunion/2005/](http://www.whitehouse.gov/stateoftheunion/2005/)

С. В. Глебов

Одесский национальный университет им. И. И. Мечникова,
Центр международных исследований, кафедра международных отношений,
ул. Дворянская, 2, Одесса, 65026, Украина

“ВОЙНА С ТЕРРОРОМ” И “АСИММЕТРИЧНЫЙ” ОТВЕТ МЕЖДУНАРОДНОГО ТЕРРОРИЗМА

РЕЗЮМЕ

Главной особенностью механизма функционирования международного терроризма на современном этапе является его способность бросить вызов отдельным государствам и их коалициям, вести довольно успешную продолжительную *асимметричную войну* с превосходящими силами противника. Антитеррористическая коалиция в Ираке оказались под прицелом *асимметричных атак* террористов-смертников по всему миру, что только усложнило глобальную *войну с террором*. Эта война уже привнесла фундаментальные сдвиги во внутреннюю и внешнюю политику США и их союзников, а стратегия борьбы с международным терроризмом и смежными угрозами становится определяющим международные отношения фактором.

Ключевые слова: международный терроризм, война с террором, асимметричная война, асимметричная атака, США, Ирак, 11 сентября 2001 года.